

Глас Васојевића

БРОЈ 4 • БЕОГРАД, О АРАНЂЕЛОВУ ДНЕ 1993

ИГУМАН МОЈСИЈЕ ЗЕЧЕВИЋ КОНАЧНО МЕЂУ СВОЈИМА

Светозар Стијовић открива споменик на Књажевцу

Са освешања споменика код Ђурђевих ступова

Аманет Вучића Зечевића с Матешева и Виноћанина Ђока Милисавова Зечевића из Београда остављен Милији и Миљану да се великом изданку њиховог братства у српској историји игуману Мојсију подигне споменик испуњен је љетос "како царски ваља и требају". Лик Мојсијев, дјело познатог академског вајара Радослава – Мусе Микетића, од Петрова дне дочекује намјернике испред цркве светог арханђела Михаила на Књажевцу у Андријевици, а од Илина дне – и више Ђурђевих ступова код Берана. Ријеч је, наиме, о двије истовјетне бисте на два мјеста, и на два различита постоља; идуће године, на Видовдан, биће покољењима предат и трећи Микетићев одливак Игумановог лика – овога пута испред цркве у Лијевој Ријеци, матици Васојевића.

Бригу око подизања споменика водили су Одбор за спомен-обилежја Књажевац у Андријевици, посебно Вељо Ђулафић и браћа Зековићи, Гајо и Гавро, и Удружење Васојевића у Београду, нарочито проф. др Милија Зечевић, декан Факултета за интернационални менаџмент, др Светозар Стијовић, виши научни сарадник Српске академије наука и уметности, и Миљан Зечевић. Свесрдну помоћ овој акцији пружао је председник Скупштине општине Андријевица Шћепан Драговић.

Припреме су текле добро, али је прије откривања споменика у Андријевици дошло до несугласице око датума тога свечаног чина. Скупштина општине Андријевица и Удружење Васојевића били су за Петровдан, с обзиром на то да је ријеч, прије свега, о игуману, а представници борачке организације за 13. јули.

На сабору на Петровдан споменик је на Књажевцу освештао, уз саслужење андријевичког пароха Врховца, игуман Ђурђевих ступова отац Никодим, који се обратио народу и истакао значај игумана Мојсија и Васојевића, а затим је топлим ријечима присутне поздравио Шћепан Драговић. Светозар Стијовић је говорио о лику игумана Мојсија и открио бисту ове знамените личности, а затим су говорили Миљан Зечевић (у име Зечевића из Лијеве Ријеке), Марко Ђукић (поздравио сабор у име грађана Савиног Села) и Милија Зечевић. Божидар Зоњић је читао одломке о игуману Мојсију из књиге Ратка Делетића *Игуман Мојсије Зечевић*.

Обраћајући се сабору, више пута прекидан аплаузима, Милија Зечевић је истакао значај Васојевића, великог племена између Србије и Црне Горе, у српској историји, и подсетио на претке – Карађорђа, Вука и Мојсија, али и на савременике – Милошевића и Радована Караџића. Додао је да се Васојевићи данас у свијету надмећу у свим областима стваралаштва и добијају признања, од Београда, преко Париза, до Чикага и Сиднеја, па и такво ордење као што је Легија части.

На Илиндан, опет на сабору, када је у Ђурђевим ступовима било више крштења, споменик је више манастира освештао Његово Високопреосвештенство митрополит црногорско-приморско-брдско-скендеријски господин др Амфилохије, уз саслужење игумана Ђурђевих ступова оца Никодима и манастирског братства. Владика се послје овога чина обратио народу и говорећи о игуману Мојсију истакао да је он, највјероватније, прототип Његошевог игумана Стефана из Горског вијенца. Послије Владике је говорио Милија Зечевић, који је захвалио и Владици и народу и истакао понос и радост што је игуман Мојсије коначно међу својима.

Владика је читав дан остао с народом, и у поподневним сатима је посетио Виночку, гдје је обишао црквиште и школску грађевину.

(Говори Светозара Стијовића и Миљана Зечевића приликом откривања споменика у Андријевици доносе се на 2. страни.)

Светозар Стијовић

ГОВОРИ НА КЊАЖЕВЦУ

Драга браћо и сестре,

Аманет је остављен раније, а акција о подизању споменика знаменитом игуману Мојсију Зечевићу на Књажевцу потекла је из језгра и средишта племена Васојевића, некадашњег среза, а данас најмлађе општине – Андријевице. Подржана је од Удружења Васојевића из Београда, братства Зечевића и колијевке Лијеве Ријеке. Тој иницијативи били су сви предани, што се каже – и срцем и душом. Отргнут је од заборава игуман Мојсије, па ће подсјећати и опомињати, заједно са Миљаном Вуковим, племенике, садашње и будуће, на "крст часни и слободу златну". Због тога смо ми, Зечевићи, захвални и поносни, и не само ми, јер Игуман није само наш, него свих Васојевића; он припада читавом немањићком и његошевском соју.

Поред колијевке Лијеве Ријеке, Андријевица је постала средиште, градско и политичко. Средиште племенске и духовне повезаности, она већ дуго надживљава (претрајава) смутна времена, разарања, истребљивања, прекрштавања и неслоге. Доскора запуштена и самотна црква светог Арханђела Михаила данас је живља и богатија знамењем игумана Мојсија. Богатији су и Књажевац и читава Андријевица. Морамо данас признати, са гордошћу, да су Васојевићи очували своју традицију. Та традиција је данас, отварањем споменика игуману Мојсију, оживјела у новој општини, сплићући се са сјећањима на самртна одрвавања традицијама и душевним својствима Васојевића.

Свако племе је своје, својевитно, попут личности и народа. Свако племе се повезује и опстоји обичајним редом, учвршћиваним и учвршћеним предавно, и неизмјењивим, осим накратко и дјелимично у изузетним приликама, сем ако племе разјури и растури нека виша сила. А и онда је тешко у тако нешто повјеровати, јер Васојевићи су највеће српско племе. Али није то једини разлог неисцрпности нашег самопоуздања, нашег осјећања неистребљивости; буна за буном, племе се на ватри хладило, а на комском леду гријало. Непрестана побуна од почетка 19. вијека, жртвовања на граници разума, кад ништа нијесмо имали нама је доста остајало. Честа су била прекорачивања прага смрти. Истина, Васојевиће су подржавале и наду им подгријавале Србија и Црна Гора. Претходнице и барјаци су стизали већ од Карађорђа и Петра Првог с Цетиња. Те везе су јачале и чврснуле, и

немањића традиција је претрајавала у вјери, оживљавала у отпорима и кроз отпоре. Васојевићи су били, а држим да су и остали, окренути свијешћу ка Србији, а животно везани за Црну Гору, без обзира на то што је свијест често омањивала, а везе још чешће биле неправичне и насилне. Но, Васојевићи су трајали и претрајали. Одважан и жесток сој када их понесе идеја са нуждама. Сој здрав и дурашан, кремен камен. Када је то тако, а јесте, онда није за чуђење да ли споменик да откријемо 12. или 13. Нама је драг и један и други датум, сваки на свој начин. У овом случају Игуман је сам пресудио, обичајним редом и природним током – Петровдан. И слога, браћо!

Новом општином језгро се постојано одржало и држи се – савијено око Кома. Ком стражари својим каменим горостасима и прихвата Васојевиће у своје гудуре и дубраве. Распрострсти смо и укоријењени у равнима и пространцима око горњег Лима. Лим испира ране, односи чемер и јаде, једне за другим, како онда тако заувјек, без престанка.

Књажевац и његова знамења су повијест о историјској судбини, о људској васојевићкој патњи, храбрости, Лиму и успоменама, као свака истинита и цјеловита прича о људима и њиховим судбинама. Књажевац и његова знамења заузимају посебно мјесто, које вријеме неће и не смије пољуљати, и ако буде досегнуто – то се неће десити, поготово не без љубави и оданости племена Васојевића и овог покомског народа. Јер су они знали за вјеру, част и слободу сами да приносе мученички крст на голготу, али увијек у тренутку распећа блијеснула би звијезда водиља на њиховом небу, која би их одвела од пораза у побједу. Јер и кад смо гинули, ми смо се рађали.

С Комова ће дувати топлији вјетрови, а Лим ће доносити бистрију воду, како не бисмо запретали ове љепоте, како не би промукле пјесме и како не би памћење покрио заборав. Жртве и дјела остаће у срцима и свијести свих покољења, а ми ћемо остати достојни потомци својих предака, како би Игуманова луча јаче сијала и обасјавала стазе духовности православља, ма гдје се налазио сој Немањића и Његоша, а посебно, и прије свега, овдје, у Андријевици и Васојевићима. СРЕЂАН ПЕТРОВДАН – данас и занавијек. ХВАЛА БРАЋО И СЕСТРЕ. ЖИВЈЕЛИ!

Миљан Зечевић

Поштовани игумане Ђурђевих ступова оче Никодиме,

поштовани председничке општине Андријевица господине Шћепане Драговићу,

поштована кућо Зечевића, драги Васојевићи,

цијењени поштоваоци игумана Мојсија,

Указану прилику да на Књажевцу говорим о великом сину земље Васојеве по рођењу Милошу Зечевићу а у монаштву Мојсију сматрам највишом чашћу. Тренутак је празнични и узбудљив, јер се потомци на најљепши начин сјећају знаменитог претка скоро вијек и по послије његовог упокојења. Предавањем нараштајима овог драгог лика, у виђењу познатог вајара Радослава Мусе Микетића, они разбијају један неоправдан заборав и потврђују да, како би Његош рекао, "покољења дјела суде, што је чије дају свјема". А непристрасни суд времена додијелио је Зечевићима да се Мојсијем диче у Васојевићима, а Васовом трагу – да се њиме поноси у Српству.

Живот нашег великог претка у чију смо се славу окупили захватио је двије деценије 18. и половину 19. вијека. Ни да је бирао, будући мудрац не би могао изабрати вријеме мучније и за велике жртве прикладније. Судбина је хтјела да од малих ногу живи са монасима и да у манастирима учи слова у књигом и писменошћу најоскудније доба. Касније ће сам, као игуман Ђурђевих ступова, отворити школу у овом српском вјерском и националном огњишту Васојевића и доброг дијела долине Лима и одавде слаати љак на даље школовање у Србију.

У вријеме Мојсијеве младости српско небо су прекривали најцрњи облаци. У Васојевићима, стојеру Рашке земље, како ће касније рећи Никола Први Петровић, владао је најтежи зулум околних ага и бегова. Моћници су отимали имовину и уништавали цркве – једино мјесто окупљања и чувања вјере и народности. Живјело се у колибама, које је туђин олако палио, па се уточиште налазило у збјеговима и честим промјенама боравишта. Царска војска је држала земљу, а башибозук је немилосрдно харао по њој. Опасност је вазда пријетила од Скадра, Плава и Гусиња, Ругова, Метохије, Рожаја и Бихора, а стизали су и буљаци паликућа из других крајева. По злу су једнако запамћене најезде Арбанаса и "зла домаћег", то јест исламизирани браће из оближњих предјела. Православни живаљ је био изложено сваком насиљу, док је "царска вјера" пружала повластице. Све су прилике, дакле, ишле наруку туђину, а против српског имена, у овом дијелу старе Рашке или немањиће Србије. Спас се тражио и преласком у ислам, који је у Васојевиће почео продирати почетком 18. вијека и који, срећом, овдје није ухватио јаче коријене.

Нада да ће се претећи ипак је постојала, јер дух земље Немањића није био мртав. Био је утрнуо, али је тињао у рушевинама црква старе Будимљанске епископије, око покојег неугашеног кандила, и у уморној свијести народа о старој слави и величини. Ту наду је подстицао пламен са Цетиња, а разбуктао огањ Шумадинца поријеклом из Васојевића, под чијим ће се барјаком наћи и Мојсије и многи устаници из његовог завичаја. Искуство из Карађорђевог устанка користиће Мојсију и његовим саборцима у четовању по Васојевићима, а ослободилачки

полет неће напуштати покољења све до коначног ослобођења Васојевића и посљедње стопе Старе Србије 1912. године.

Живио је, дакле, игуман Мојсије на страшном мјесту и у мучном времену и проповиједао православну вјеру Христову у дане њеног тешког умора и лаганог одлива њене дјеце у ислам. Процијенио је мудри игуман вријеме и вјерујући гласовима који су стизали од Црне Горе и Шумадије стао на пут исламизацији племена и почео да "потурчену" браћу враћа у православље. Оправљао је Ђурђеве ступове, стару задужбину Немањића, окупљајући око њих народ и укрепљујући у њима темељ и духовног и националног бића племена. Рушење светиње Немањића осветио је паљењем беговог двора, а погибију сабраће – убиством бегове посаде.

Браћо Васојевићи,

Данас откривамо споменик знаменитој личности – игуману Ђурђевих ступова, Карађорђевог устанику, четовођи, народном прваку, просвјетитељу и великом прегаоцу из тешких времена. Отимамо од заборава мудраца који је мирио браћу и племена и подизао морал и национални дух Васојевићима. Одужујемо се Карађорђевој и Вуковој саплеменику и савременику и најзаслужнијем Србину прве половине 19. вијека у Васовом завичају и читавој долини Лима. Отклањамо неправду према првом суштинском вођи племена Васојева, претходнику и учитељу војводе Миљана Вукова Вешовића (који је мјесто на Књажевцу добио прије три године), постављајући Игумана поред Војводе са жељом да заједно с њим опомиње нараштаје на велике жртве у тешким временима. Указујемо почаст дипломати и сараднику два највећа изданка куће Петровића – Петра Првог и Петра Другог, који је старом владици у државничким пословима помагао посљедњих, а младом првих година владавине, уживајући код обојице највише повјерење. Постављамо обиљежје националном трибуну који је једнако гледао у Србију и у Црну Гору, очекујући с обје стране слободу и знајући да на оба краја живе браћа.

Шта би још, браћо Васојевићи, ваљало рећи пред спомеником Мојсију Зечевићу? Можда би се требало запитати шта би нам мудри игуман данас замјерио а шта савјетовао. Сигурно би нам замјерио због свађа, које сатиру грдне наше снаге, и савјетовао да у прошлост гледамо због будућности, а не ради наставаљања раскола, што ми нештедимиче чинимо из дана у дан. Замјерио би нам, или ја бар тако мислим, и због неслоге пред њим и око њега. А савјетовао би нам да не губимо из вида његово искуство и искуство многих нараштаја. Замјерио би нам и што своје вријеме сматрамо најтежим и замолио би нас да га упоредимо с његовим. Упозорио би нас да је земља Васојева мост између двију уједињених српских земаља, Србије и Црне Горе, и тражио би од нас да то никад не смећемо с ума.

Било би, свакако, још Игуманових савјета и замјерки, али нека о томе размисли свако од нас. Мени, на крају, дозволите да вам захвалим на пажњи и да завршим ријечима које Васојевићи одавно дугују свом великом претку: Слава часном игуману Ђурђевих ступова, храбром четовођи и мудрој трибуну Мојсију Зечевићу!

Светозар Стијовић

Милија Зечевић говори на откривању споменика на Књажевцу

ИЗДАВАЧКА ДЈЕЛАТНОСТ УДРУЖЕЊА ВАСОЈЕВИЋА

Удружење важним задатком сматра издавачку дјелатност и бринуће о публиковању дјела из разних области везаних за завичај. У 1992. години објавило је четири књиге, од којих се двије могу назвати издањима од капиталног значаја. То су, свакако, *Библиографија о Васојевићима* Добрила Аранитовића, са преко 5.700 библиографских јединица и драгоцјеним регистрима, и *Васојевићи (Историјска истраживања)* Марка П. Цемовића, са предговором Јована Бојовића, биографијом Момчила Цемовића и библиографијом Добрила Аранитовића. Обје ове књиге имале су по више јавних представљања, на којима су добиле највише оцјене. И друге двије књиге, *Игуман Мојсије Зечевић Ратка Делетића и Храм књиге (Сто година од оснивања Андријевичке читаонице)* групе аутора (јавних радника, истраживача и књижевника – текстови прочитани на скупу поводом ове годишњице у Андријевичи), добро су примљене и значе лијеп допринос освјетљавању завичаја.

Удружење је помогло објављивање двију књига: монографије *Виницка Јована Зечевића* (издање Библиотеке Хроника села Српске академије наука и уметности) и мемоарског дјела *Ратна свједочења Ђока Пајковића* (издање Историјског института Црне Горе).

Највећи допринос за објављивање *Васојевића* и *Библиографије Васојевића* дао је Момчило Цемовић, а за објављивање *Игумана Мојсија Зечевића* и *Виницке* – Милија Зечевић.

Издавачки савјет Удружења Васојевића

ПОДРУЖНИЦА УДРУЖЕЊА ВАСОЈЕВИЋА У САВИНОМ СЕЛУ

Подружница у Савином Селу, прије свега, његује традицију старог завичаја. Рад се заснива на узајамној помоћи и сарадњи чланова. Циљ је и: развијање свестране сарадње са старим завичајем; активно укључивање у економске, друштвене и политичке односе Савезне државе, без страначких обиљежја; тијесна сарадња са свим сродним удружењима, друштвима, савезима, вијећима и другим институцијама хуманог карактера у Српству; гајење родољубља и подршка спајању свих српских земаља у једну цјелину; темељна сарадња са мјесном заједницом у Савином Селу. Програм рада ваља усклађивати са Удружењем Васојевића у Београду.

Подружница има 300 редовних и 10 почасних чланова. Подручје дјеловања је Војводина, а сједиште је у Савином Селу. Чланови подружнице имају чланске карте, што је регулисано Статутом, и своју активност остварују у свим облицима рада подружнице.

Послије Другог свјетског рата извршена је колонизација из ондашњег андријевичког среза у Савино Село, и то у два наврата, 1945. и 1946. године. Већина насељених породица налази се и данас у Савином Селу, док се мањи број вратио у стари завичај, јер није могао да се адаптира, односно да поднесе климу и нове услове живота.

Поред колониста из Васојевића, дошло је нешто мало породица из Босне, Лике, Кордуна, Баније и других мјеста. Од 700 кућа у Савином Селу, из Васојевића је досељено око 400; незнатан је број припадника националних мањина, и то Мађара, Словака, Русина и других.

Основне привредне гране су земљорадња и сточарство. По извршеној колонизацији ступило се у селачке радне задруге, по узору на совјетске колхозе – заједничко газдовање у пољопривреди. Послије 1952. године почело је иступање из селачких радних задруга, тако да је 1959. задругарство укинута државним прописима.

Савино Село има 6000 хектара обрадивог земљишта, од чега је половина у друштвеном власништву (обрађује ДП "Милан Куч"), а друга у приватном. Савином Селу припада и насеље Косанчић, које је искључиво пољопривредно.

У Савином Селу живе Васојевићи по роду и Васојевићи по мјесту, како је то рекао Р. Ј. Вешовић. Иначе, Савино Село има око 3500 становника, а ми доносимо само списак братстава из Васојевића.

Анђићи	Фемићи
Ацићи	Гудовићи
Бабовићи	Михаиловићи
Бабићи	Марсенићи
Балевићи	Матовићи
Бајићи	Миличковићи
Бојовићи	Марићи
Богавци	Маслаци
Бубање	Миличићи
Бракочевићи	Мојашевићи
Булатовићи	Шћекићи
Булићи	Шошкићи
Ђулафићи	Туровићи
Ђоровићи	Томовићи
Ђеранићи	Тмушићи
Бошковићи	Зекићи
Лабани	Зечевићи
Лалевићи	Дракуловићи
Лаиновићи	Рајовићи
Лутовци	Мишковићи
Масловарићи	Вулићи
Машовићи	Крушчићи
Мијовићи	Кукаљи
Раичевићи	Пејовићи
Ровчани	Голубовићи
Даниловићи	Ивовићи
Рмуши	Ивановићи
Радовићи	Јелићи
Секулићи	Јокићи
Стојковићи	Јеврићи
Стојановићи	Јововићи
Шекуларци	Јовановићи
Магделинићи	Јанковићи
Лалићи	Кучи
Дабетићи	Коматине
Живковићи	Киковићи
Болевићи	Кастратовићи
Ђукићи	Кораћи
Ђуровићи	Нововићи
Ђоровићи	Недовићи
Ђоковићи	Обрадовићи
Ђуришићи	Пешићи
Ђуричани	Перовићи
Дашићи	Пантовићи
Дубаци	Радивојевићи
Дедовићи	Ралевићи
Вујовићи	Радевићи
Драговићи	Вуканићи
Делетићи	Вукићевићи
Дробњаци	Васовићи

Игуман Ђурђевих ступова
отац Никодим говори на откривању
споменика на Књажевцу

Вулевићи	Божовићи
Вељићи	Митровићи
Влаховићи	Петрићи
Вујошевићи	Спалевићи
Томићи	Бакићи

У Савино Село је колонизирано и неколико муслиманских породица из Плава, Гусиња, Петњице, Врбице и других мјеста: Шаркиновићи, Лаличићи, Медуњани, Радончићи, Дервишевићи, Скендеровићи, Тигањи, Шкријељи, Гарчевићи и други. Неке од ових породица су се одселиле у Сарајево, Скопље и друга мјеста. Два сина Садрије Радончића су се вратила у православну вјеру. Промијенили су лична имена, и живе у Савином Селу.

Живот Васојевића с осталим Србима, и са националним мањинама, био је увијек на завидном нивоу; сукоба на националној основи није било, а било је и сарадње и узајамног помагања.

Становништво Савиног Села прихватило је обичаје већинског, васојевићког живља, било да се ради о жалости било о радости (сахране, свадбе и друго). Обичаји су, иначе, сачували завичајни карактер, а говор је задржао оригиналност старог завичаја.

Васојевићи у Савином Селу школују омладину, те је послје средњих школа упућују на високе школе.

Драгољуб Павлов Нововић, учитељ у пензији, својски и предано води љетопис подружнице.

Рад подружнице у 1993. години

Рад је, у вријеме блокаде, у доброј мјери спутаван и заснивао се искључиво на узајамном помагању, индивидуалном и колективном.

Подружница је одржала два радна састанка, на тему "координација подружница и удружења са завичајем, сарадња и помоћ" (крајем јануара у Савином Селу и априла у Суботици – присуствовало по стотинак чланова). У неколико случајева подружница је помогла у запошљавању и лијечењу од озбиљних обољења појединих наших чланова, када су биле неопходне интервенције нашега удружења у Београду.

Помоћ је пружана фолклорном друштву у Савином Селу, као и другим удружењима, спортским друштвима и организацијама.

Обезбијеђен је код Електропривреде у Врбасу један трансформатор за андријевичку општину.

У току су мјере за обезбјеђивање уља за основну школу у Савином Селу.

Мали неспоразум код чланова подружнице појавио се између Васојевића по роду и Васојевића по мјесту, то јест другоплеменика, због неразумијевања и мишљења да се ради о подвајању ових првих у односу на ове друге. Подружница је одмах презентирала свој програм, који је заснован искључиво на повезивању и спајању, а не на подвајању.

Председник подружнице
Марко Ђукић

Савино Село, некадашња Торжа
(снимак из 1936. године)

Шћепан Драговић говори
на откривању споменика на Књажевцу

ПРИКАЗИ

"ВАСОЈЕВИЋИ" МАРКА ЦЕМОВИЋА

Сваки народ генетски носи тежњу за афирмацијом. Наше племе је у томе типска појава. И када се објави нова књига о њему, то је значајан датум. Поготову ако књига својом садржином заслужује тај атрибут. Недавно је објављена књига Марка Цемовића "Васојевићи". Истина, њена садржина је постојала и пре књиге, али расута у памћењу јединки, изложена забораву, од кога је спас једино књига. Није залуд мудри Андрић казао: "Трајно је само написано и штампано".

За време студијског боравка 1964-65. у Москви и Лењинграду, прегледајући руску периодику краја прошлог и почетка овог века срео сам и Марка Цемовића, уз имена Јована Рогановића, проф. Казанског универзитета, Дмитра Бакића, посланика Црне Горе у Цариграду, и Јанка Спасојевића, сарадника угледних руских гласила. Прочитао сам Цемовићеву књигу "Современные славянские проблемы", објављену у Петрограду 1915. г. Студија је показивала завидно ауторово образовање и ширину политичких концепција; он не сагледава светски рат само са српских и црногорских аспеката, већ укључује у разматрање руску, енглеску, аустријску политичку платформу, излаже питање међусловенских односа: руско-пољске, српско-бугарске, чехо-словачке, укључује албанско питање и прогнозира настанак будуће државе Срба, Хрвата и Словенаца.

Док сам читао Цемовићеву студију испливало је једно сећање из детињства: у рану јесен 1927. боравио сам две недеље у кући Љубомира Недића, школског надзорника среза беранског. Играјући се са децом Царичића по граду, неколико пута сам видео високог старца седе бrade како шета Васојевићком улицом. Упамтио сам његову појаву, јер се и оделом и понашањем издвајао од варошке средине: био је у дугој пелерини и шеширу широког обода. Деловао је загонетно што је шетао сам. Дочитавајући књигу схватио сам зашто: о оном што је занимало његов ум вероватно није имао правог сабеседника, а оно о чему је варош бринула и грлато причала њега очевидно није занимало.

Читајући књигу о Васојевићима Марка Цемовића, човек осети понос од сазнања какве је интелектуалце имао наш крај готово пре сто година. Међутим, то није чудно кад се упозна његова биографија: Марко Цемовић је после завршене основне школе у завичају учио у Призренској богословији, једној од најбољих школа које су Срби имали у XIX веку. Њени ђаци су учили шест страних језика: грчки, латински, старословенски, руски, немачки и турски, и готово све хуманистичке дисциплине: историју, филозофију, психологију, реторику, теологију.

Зато је М. Ц. могао мериторно да суди о старословенском и другим класичним језицима:

Ево како он резонује о нашим споменицима на старословенском језику:

"У њему се као у огледалу виде особене прасловенске мисли, у њему су очуване најфиније стране прасловенске цивилизације, срж словенске културе... Пред светлошћу овог великог словенског споменика бледе напачирени одломци византијских летописа о културном развоју Словена... Ко се разуме у филозофско-богословским финесама, ко зна значај речи, појмова, израза, обрта у Светом писму на којима је саграђен гломазни систем јудејско-хришћанске вере, тај се мора дивити тачности, изразитости и јасности словенског језика IX века... Плод вековног развитка словенског народа, словенски језик, чим се сусрео са вештачком белаженом речи знацима, изједначио се у правима општења људи са богом, са је-

зицима класичне културе: јеврејским, грчким и латинским" (98-99).

После Призренске и Београдске богословије, Марко Цемовић је постао слушаалац знамените Кијевске духовне академије, која је у образовном систему Русије имала ранг факултета. Њени ђаци су били многи наши писци и научници: Глигор Трлајић, Атанасије Стојковић, Иларион Руvaraц, Јован Рајић, творац нове историје код Срба, и Светолик Ранковић, творац реалистичког психолошког романа у српској књижевности. Међутим, од највећег су значаја Цемовићеве студије права на Петроградском универзитету. Ту је он усвојио позитивистичке принципе у методологији стручног рада, од којих је примаран: култ чињенице и аргумента. Ово начело је ефектно формулисао Димитрије Писарев (узор Светозара Марковића): "Заблуде пролазе, остају факта". Оно је упадљиво приметно у Цемовићеву књизи: *наглашена критичност према племенским предањима и митоманији и стално конфронтирање њима архивских докумената и других историјских извора*. То се осети већ по иницијалној реченици његове књиге: "Предања брђанских племена о насељавању предела у којима сада живе не одговарају стварним чињеницама... Таква су и предања о племену Васојевића и њиховој постојбини... Ни чињенице, ни општи извори не оправдавају предања". (11).

Књигу "Васојевићи" не могу комплетно представити само историчар и књижевни историчар, јер је Цемовић предмет изучавао са многих аспеката, што садржину његове студије чини комплексном: богат је *етнолошки сегмент* – садржан у поглављима "Племенска предања Васојевића", "Верована Васојевића", "Предања о учешћу Васојевића у Косовском боју". Неколика поглавља су занимљива *социолошка грађа*: "Племенска организација Васојевића", "Племенска аутономија Васојевића...", "Положај жене у породици", "Племенски главари". Исто се то може казати о *обичајном праву* у поглављима "Главарска правда и главарска суђења", "Извиђање кривице", "Главари судије у бракоразводним парницама", "Казне".

Аутор је са посебном пажњом разматрао *духовни живот племена* на дугој временској амплитуди од Немањића доба до краја 70-тих година XIX века. О томе говоре поглавља "Културни рад у Полимиљу за време Немањића", "Будимљанска епископија", "Морална схватања Васојевића", "Црквена самоуправа под Турцима", "Обнова Пећке патријаршије и културни живот у Будимљанској епископији". *Инвентивна су његова запажања о српском народном епосу и писаним споменицима насталим у манастирима долине Лима*. Тако Цемовић пише: "Неписмени сељаци су у песмама препричавали народну прошлост и стварали књижевна дела изванредне лепоте... Свакако је поезија најфинија страна људских мисли и осећања, а наше племе у XIX в. својом усменом поезијом изненадило је културне народе Европе" (99).

А поводом тврдње Станоја Станојевића да је "цар Урош у току 10 година упропастио све што је Душан створио", Цемовић опонира позивајући се на нар. песму "Урош и Мрњавчевићи", која оправдава нејаког Уроша обешћу династа и властеле. Па закључује: "За њега је карактеристично и поучно да је народ у својој гусларској историји дубље схватио дубину обесне властелинске покварености овог доба но неки наши историчари на гласу..." (112). Најзад, како актуелно звучи *Маркова јетка реплика*: "Власт постаје извор богатства, а богатство извор покварености. Византија је била општи тадашњи српски учитељ за политичку, културну

и "господску поквареност" (112).

Доминантан је у књизи *историјски сегмент*, у коме се прати судбина племена од настанка рашке државе све до краја српско-турског рата 1875-78. године.

Следи логичан закључак да о Цемовићевој студији треба да говоре *историчари, етнологи, социолози, правници, културолози*. Речју, књига је богатија од представе коју може дати информација промоције. Зато књигу треба читати. Мени је указана част да, као русист по струци, говорим о овом угледном ћаку руске школе.

У оцењивању сваке књиге незаобилазно је питање методологије којом је конципирана и остваривана. Цемовићева студија "Васојевићи" открива три добре особине: прва, за време када је писана, темељи се на бројним изворима и литератури; друга, аутор нема националних и верских предрасуда и не дели изворе на "своје" и "туђе"; трећа, има критички став и према изворима и према литератури. Он се позива на Константина Порфирогенита "De administrando imperio", на "Летопис Попа Дукљанина", "Краљевство Словена" Мавра Орбинија, "Опис Скадарског пашалука" Маријана Болице, "Шудиковски поменик", Историјске списе Илариона Руvaraца, Жиречекове "Српске споменике", "Историју Срба" Стојана Новаковића, Милаковићеву "Историју Црне Горе", "Старе српске родослове" Љубе Стојановића, књиге Владана Ђорђевића "Црна Гора и Русија" и "Црна Гора и Аустрија", на Цвијићево "Балканско полуострво", "Мемоаре" војводе Гавра Вуковића, и дисертацију Р. Вешовића "Племена Васојевићи".

Поред овог, евидентно је да се користе архивима: Дечанским, Архивом кнеза Данила, Дворским цетињским архивом, архивом Српске академије наука за историју Балкана, архивом Министарства иностраних дела Србије, и архивима министарства иностраних послова Русије и Француске. *О ауторској жељи да што обухватније обради одабрану проблематику сведочи литература на страним језицима*: "История России" Содовјова, "Черногория в ее прошлом, настоящем и будущем" Павла Ровинског, А Востокова "Описание русских и славянских рукописей Румянцевского музея", Макушева "Итальянские архивы", "История болгарской, сербской и румынской церкви" Голубинског, Ламартинова "L'Histoire de la Turquie", Вудра Вилсона "L'Etat Clementis", "Albanische Studien" J. G. von Hanna.

Користећи богату литературу, Цемовић не прима на веру податке и су-

дове, без обзира на ауторитет аутора или степен њиховог прихватања, већ врло често полемиче. Тако, на пример, опонира Стојану Новаковићу поводом мишљења да Брда, као периферна регија, без већих градова, сиромашна, зависна од околних тржишта "нису могла имати своје самосталне историје ни у малом" (12). Цемовић наводи аргументе да Полимиље није сиромашно, о чему сведочи факат да су Дубровчани трговали њиховом стоком, вуном, медом и воском; да је најбогатији рудник старе Рашке био Брсково; да је главни друм од Јадрана до Цариграда пролазио кроз Брда и да је, по Цвијићу, "најважније раскршће у унутрашњости Балкана". Најзад, да је око "осовине долине Лима поникла снажна српска држава Немањића" (14).

У полемисању, међутим, има код Цемовића типичног нашег претеривања и надгорњавања. Тако, на пример, тврди да "од краја XVI века до стварања двеју српских држава у XIX веку Брда стално стоје на челу ослободилачке борбе"; и категорично: "Не Црна Гора но Брда су око 300 година била носиоци народне слободе и назависности" (14).

Новаковићеву тезу да је "први српски устанак био наставак жеље за аутономијом", коју је Србија изразила још 1793. године и која је "тињала као жишка у пепелу", Цемовић коментарише са дозом ироније да се "жишка у плитком пепелу обично угаси" и тврди да је "устанак у Србију пренесен из Црне Горе и Брда, који су се стално борили против Турака". Затим наводи да су, поред Карађорђа, Васо Чарапић, Хаџи Миљентије, Анто Богићевић, Лука Лазаревић, Мутап Лазар, и други истакнути вође Устанка били пореклом из Брда, Црне Горе и Херцеговине. У поглављима о духовном животу Васојевића Марко Цемовић је открио мање познату особину свог дара: *смисао да осети лепоту и нађе поетски израз*. То се евидентно испољило у казивању о лаврама Будимљанске жупе, и посебно у анализи минијатура *Мирослављевог јеванђеља*, писаном у храму апостола Петра у Бијелом Пољу. Говорећи о скриптору "Грешном дијаку Григорију" он каже: "Упаљиво је да су основне његове боје боје народних везова које су и сада на српским везовима исте: бела, црвена и плава. Пренесите његове шаре слова на садашње народне везове и нећете у њима приметити ништа ненародно... Слово Р омогућава му да заборави да је преписивач и да се вине у уметничко стварање које заиста зачуђује и својом композицијом, и својом хармоничном игром боја, и својом неограниченом уобразиљом..."

Марко Ђукић говори на откривању споменика на Књажевицу

НА ИСТОРИЈСКОЈ ВЕТРОМЕТИНИ (Проф. др Миомир Дашић: Васојевићи у устанцима 1860 — 1878. године, Подгорица, 1993)

У сличицама на слову Р он слика људе, животиње, птице (гмизавце), дрвеће цвеће. За дрвеће и цвеће нема дара. Птице су његове најлепше: природне, дивне, с пуно снаге и полета. Соколе има на уму кад их ради и даје им став какав му кад треба: да од заокружног покрета направи главу слова Р, на врху дугог дивно ишараног штапа, или да од две пропете на ногама створи слова П стапањем њихових кљунова у којима држе украс у облику крста... ово је доиста уметничко чудо... (102-3).

Ови пасажии текста откривају да је њихов аутор имао песнички дар.

На крају морам рећи да је књига Марка Цемовића заслуживала много брижљивију припрему за штампу. Ни лектура, ни коректура текста није обављена како треба. Нема регистара. Има недопустиво много грешака у топонимима, личним именима и посебно цитирању извора и литературе. Ово говорим као поруку Издавачком савету да за будућа издања обавезно ангажује стручне људе, који ће пратити цео процес публиковања, стално имајући на уму нашу словенску пословицу да "кашица катрана може покварити буре меда".

Милосав Бабовић

За упућене није никакво чудо што се често појављују књиге о Васојевићима, што се то њима више него другима догађа. Васојевићи су се одавно потрудили да о њима увек има шта да се пише, а много је и оних међу њима који то могу и знају да раде. Књиге о Васојевићима богате су и разноврсне, али и различите, чак и у погледу тумачења неких значајних питања из васојевићке историје. То сведочи да се ради о већ развијенијој историографији, о богатству чињеница и погледа, о једној вишој степени историографске културе. Свака нова књига о Васојевићима показује, као, уосталом, и на другим странама, да је и у прошлости, као и данас, превасходни ослонац на традицију и културу народног духа и стваралаштва остављао трајне резултате у напретку и развоју. Да није сведочења о духовној и материјалној култури Васојевића кроз векове узалуд бисмо се трудили да схватимо овај простор и људе на њему кроз многе буне и ратове који су вођени на суровој васојевићкој историјској ветрометини. О томе нас најбоље уверава и ова књига угледног историчара професора др Миомира Дашића. Његов труд, усмерен да у облику историографске трилогије обради Васојевиће од давног помена до почетка друге деценије нашег века, најбоље сведочи о каквом је научном прегаоцу реч. Миомир Дашић се као историограф васојевићког краја издваја, јер је стваралац, који свој стручни рад чврсто темељи на модерним методолошким и хеуритичким достигнућима историјске науке. Чињеница да своје дело о Васојевићима ослања на солидно узорану историографску њиву од стране бројних претходника била је предност, али истовремено и не лака обавеза, јер је морао критички да вреднује све оно што је пре њега урађено. Колико је то велик и тежак задатак показује и његова претходна књига "Васојевићи од помена до 1860", објављена у Београду 1986. године, без које, сигурно је, не би било овог и оваквог данашњег дела.

Може се слободно рећи да је већ овом својом првом књигом о Васојевићима Дашић коначно уверио црногорску историографију да је неправедно и са научног становишта недозвољиво фаворизовала изучавање тзв. Старе Црне Горе, а остављала по страни знатно шире просторе историјске Херцеговине и Старе Србије, који су кроз ослободилачку борбу од средине 19. века постепено улазили у састав црногорске државе. Тим делом и даљим истраживачким усмерењем Дашић је, што се тиче уже историје Васојевића, захватио сва релевантна питања којима се објашњавају једна епоха, простор и људи у временској ретроспективи која сеже до археолошких трагова људских станишта и културе, до веза са окружењем и много чега другог, уз одмерен ослонац на оптималне могућности историографског залажења у достигнућа других сродних научних дисциплина, пре свега археологије, економије и историје уметности. То је резултирало широким спектром истраживачких открића, знања која превазилазе традиционалне представе епског духа и ускополитичких збивања, приближивши прошлост Васојевића широким токовима друштвене историје. Без таквог темељитог и обухватног приступа у својој првој књизи сигурно не би било ни ове нове, друге, која се односи на време од непуне две деценије, али изузетно значајно за даљу судбину не само Васојевића већ и читаве данашње Црне Горе на освиту XX века.

Своју прву књигу Дашић је завршио приказом догађаја којима је извршено разграничење између Црне Горе и Турске 1858. и 1859. године, када је компактна васојевићка целина, која се простирала од планине Вјетерника до данашње границе према Косову и Метохији, па затим до близу Рожаја и Бијелог Поља, била подељена на Горње Васојевиће (црногорске) и Доње Васојевиће (турске). Управо од тога догађаја започиње ова друга Дашићева књига, у којој су описани догађаји до Берлинског конгреса 1878. године, а у њиховом оквиру најсложенија и најдинамичнија збивања из ослободилачке борбе племена Васојевића и осталих српских етничких заједница из Горњег Полимља против турске окупације и за уједињење са Црном Гором.

Иако је у жижи интересовања аутора била ослободилачка борба љуте "васојевићке крајине" против Турака, како су је знали звати и пријатељи и противници, дашић је био доследан својој почетној тежњи да упоредо са ратним догађајима прати социјалне и политичке прилике тога времена. Исто тако, Васојевићи и овога пута нису посматрани сами за себе, изоловано од окружења и догађаја у њему, већ су политика и програм територијалног ширења Црне Горе ка средишњим деловима Старе Србије, затим политика и брига Кнежевине Србије, као и европских сила, пре свих Русије и Аустрије, о судбини овога простора, били основни предмет ауторовог интересовања. Не само политички већ и просветно-културни, привредни и други утицаји Србије на устаничка таласања и збивања у долини Лима, као и непосредна сарадња и посредничка улога у односима између Србије и Црне Горе преко ових простора, испуњени су богатством података на страницама овог дела. Показало се да без васојевићког моста између Црне Горе и Србије ни тада, као ни доцније, не би било блиске сарадње између ових развојених, а из историјских корена истоветних, етничких простора. Васојевићи су се већ тада исказали као значајан егзистенцијални коректив укупне политике српске, и путоказ њених заједничких будућих односа, посебно између српске и црногорске државе. Свакако да је томе допринела васојевићка историјска рашка традиција, заједно са другим заједницама не васојевићког етничког порекла које су живеле на истом тлу. Резултат је остао трајно опредељење на духовну усмереност према Србији и егзистенцијални ослонац на црногорску државу. Са таквим положајем и одређењем Васојевићи су више од других делили худу судбину Црногорца у Србији и Србина у Црној Гори.

Нова фаза ослободилачке борбе Васојевића против Турске, динамичнија и одрешитија од оних ранијих, започела је у време владавине књаза Данила у 50-тим годинама 19. века. Њен циљ био је ослобођење целокупног црногорског народа, проширење на још неослобођене српске крајеве и међународно признање црногорске државе. После величанствене победе на Граховцу 1/13 маја 1858. отворене су нове могућности црногорског ујединитељског процеса и започета је реализација већ сазреле тежње у Васојевићима да своју будућност вежу за црногорску државу. Даљи црногорски ослободилачки ратови против Турске, који су највећи интензитет исказали на простору Васојевића, све до познатих разграничења Санстефанским миром и Берлинским конгресом 1878. године, основни су садржај ове Дашићеве књиге. Остаје читаоцима да се упознају са детаљним описима учешћа Васојевића

у црногорско-турском рату 1862, устанку 1875, затим ратовима 1876. до 1878. и о многим другим догађајима, а за ову прилику подсетићу само на неке значајне поруке овог дела.

Ослобођење и еманципација Васојевића плаћени су управо кроз ове две деценије прошлог века великим жртвама. Дубоки су слојеви згаришта на којима су се обнављала и опстајала васојевићка станишта, а крвави потоци натапали су брда и долине на којима живе данашње генерације. Разапето између двеју српских држава, становништво Васојевића давало је непрестано, као и данас, велики улог њиховом повезивању и спајању. Ту његову судбину често није разумела и прихватала висока политика са дворова Србије и Црне Горе, док су се одлучујуће силе Русија и Аустро-Угарска, због супротстављених интереса, трудиле, углавном, да додирна граница између Србије и Црне Горе буде што даља. Судбина овако подељених интереса делила је јединствен природни, етнички, привредни и културни простор Васојевића све до 1912. године на два вештачки одвојена дела, што се неповољно одражавало на укупан развој читавог овог краја.

Тешкоће око црногорско-турског разграничења на подручју Горњег Полимља претиле су да као и нека друга тзв. "мала балканска питања" распламсају велику европску кризу. За време источне кризе (1875-1878) Васојевићи су били по трећи пут одвојени од Црне Горе по диктату великих сила. И у овом случају се испољио феномен историје, да сила оружја и сјај његових победа не воде ка жељеном циљу. Показало се такође да је већа помоћ у развоју и напретку Васојевића остварена на плану економске, социјалне и културно-просветне еманципације и да је на тим цивилизацијским извориштима духовности и стваралаштва настао онај надмоћни прегалачки и победнички менталитет људи са ових простора. Можда их је управо судбина поделе по вољи великих сила на Берлинском конгресу учинила реалнијим и прагматичнијим, јер су већ тада могли схватити да мали народи могу више постићи када воде мудру и реалну политику уз ослонац на велике, него да се инатом и голим јанаштвом њима супротстављају. Ако су историјске аналогije са савременошћу захвална поређења, онда за њих и у овој Дашићевој књизи има примера на претек.

Изузетно богату архивско-документарну основу ове књиге, домаћег и страног порекла, коришћену литературу, језик и стил којим је књига написана лако ће открити сваки пажљив читалац. Ипак, треба истаћи да је Миомир Дашић и ову књигу написао у свом већ препознатљивом маниру надахнутог исказа, језика богатог изразима народног говора, што је могао учинити само човек који је дубоко укоренен у лимској долини, који познаје и осећа духовне вредности и врлине тог питомог поднебља. До таквих домета Дашић је досегао свакако захваљујући и свом вишегодишњем педагошком искуству у Васојевићима.

На крају још један уверљив утисак који се намеће после читања ове Дашићеве књиге: Највеће српско племе Васојевићи, које је вековима на плећима носило велики терет турско-исламског притиска на истуреној тачки одбране Европе и истовремено било брана продору арбанашких племена у једну од најлепших речних долина старе српске државе имало је шта да остави писцима историје. Миомир Дашић се поново исказао као њен позвани и непристрасни тумач.

Момчило Зечевић

Катун Маргарита — Комови
(снимак Момчила Лабовића)

Милан Зечевић говори
на откривању споменика на Књажевцу

НАША ПОЕЗИЈА

Ратко Делетић
ТРИ ПЈЕСМЕ

ИГУМАН МОЈСИЈЕ ЗЕЧЕВИЋ

Чиста душо у свијетлом храму,
Чујеш ли звоно у дну бијеле ноћи.
Са крстом у руци, крени низ таму,
Помири браћу пред иконом моћи.

Твоја је ријеч молитва, слово,
Одјек звона на светим водама Лима.
Судба наша, књига, печат, олово,
Са крстом од Петрограда до Цетиња

Божије слово, племе, праг куће,
Низ снијежно поље вучји чопор.
Клас смрти проносе у свануће,
У свакој стопи буна, живот опор.

Заштити нејач, воду, кућна врата,
Под небом у срцу ражи, без додира.
Дубока је тама словенског брата,
Свијетле горе изнад манастира

Божидар Зоњић чита одломке из књиге Ратка Делетића
Игуман Мојсије Зечевић на откривању споменика на Кнежевици

ИСХОДИШТЕ

Лист вјестра, озебла слова, кошље,
Мртво огњиште, раскуј страх, оче.
Као бјелину жене међ снопље,
Узори њиву, прије него дан почне.

Нестају храмови, двери и пути,
Порасле куће као гроб у пољу.
Мртви трагови и арнаути,
У злоћи прољећа јутро кољу.

Вучји траг усамљен вреба,
На леђима носим војнички ранац,
Сјенко очев а знад главе и нсба,
Гдје ми је гроб, камен станац.

Гдје је кућа што зидаше браћа,
Њива као срце, ко камен оте.
Не бој се, душа се небу враћа,
Вјерни трагачи све то осмотре.

ИВАНПОЉЕ

Између Велике и манастира Свете Тројице код Брезоевица, на извору Лима, налази се Иванпоље. Запис казује: Године 1762. Иван Кнежевић одолијевао је шингарској и муслиманској најезди од Плава и Гусиња на Велику, све док га нијесу исјекли сабљама. У знак помена ово мјесто назваше Иванпоље.

Усамљен вук си Проклетија,
Мрамор црни, косач, свануће.
Уздана самоћа, историја,
Над збјеговима, на прагу куће.

Опет, смо на Иванпољу, Иване,
Заклети твоје праху, небу.
Бапи из прољећа, из црне осаме,
Оживи слике, потомци зебу.

Насред поља птица смрти, дуб,
Тама бијела, шума, облак, лијек.
Шта памти ријеска, мост, стуб,
Црно сунце у сјају мача, вијек.

Планина Јеловица

Момчило Лабовић
ТРИ ПЈЕСМЕ

ЦРКВА КРАЉСКА, АЛ' ВОЉА ЦЕЗАРСКА

- 1 -

Већ године дуге — с три звона црквена,
не допире јека — ни кад св'јет се мине,
застави их мора — застава црвена,
и са страхом ноће — због даље судбине

Црквена су врата — затворена — дуго,
праг камени — већ срастају траве,
жали, Боже, дане и ноћ палу — туго —
поред храма мину — посагнуте главе!

Кажу: св'јет је један, и — да братство живи,
а да црква та је — што га стално двоји,
те за примјер другим' — да поћемо и ми —
да се све — затворе, и крст — да не стоји!

Чак се и питаше — усијане главе:
коме наум паде — да се црква зида,
ко је ту постави — ради чије славе —
говораху тако — без имало стида...

Под олтаром стоји: Свето писмо с крстом —
одгурнуто дрско — с безбожничком руком,
идиот је неки — с закржљалим прстом,
искид'о му срце — са ружном поруком!

То је неки — јуноша пламени —
наш копиљан — није онај с' стране —
жарко хтио — да се овремени:
да му име — међу књиге стане!

Св'јече су се — још некако крале —
продужујућ' завјет — понекога гроба —
временом су — и оне — застале —
јер — и то би јерес цезарскога доба.

Ни гробови многи — не имаше мира —
по њима ницаху — неки нови знаци,
крстови чиљаху — на очи свемира —
уступајућ' мјесто зв'језди петокраци.

А стари су наши — причали нам знамен:
с колико је мука, и са којег даља —
на леђима! — ношен — сваки, овај камен —
далеко — одозго — са планине Баља!

Јер онда је — свако — свој камен носио:
на леђима, рамену — да Бога осјети —
кидала се ужал, и длан крвав био —
ал' с радошћу, надом — у новој посвети...

И кад мештар — свемогући — оног маја — оле,
згледаше се гробови — мноштво петокрака —
питајући себе — пред сјеном уходе:
ко, уствари б'јеше — тај Гроб — без ознака?...

Прође мора — по в'јека касније —
за све душе — неувелих нада —
завонише звона — к'о раније —
до Кома се вину — пјесма — к'о некада

ТУЖИ, ТУЖИ — ВИДОСАВА...

На камену — богомољи — сједи Вида и — камени,
преко усне испуцале — лију сузе по стијени.
О, не плачи, Видосава, доста ти је било јада,
ниси сама останула — чувај срце, још си млада.
И — не тужи — кроз Точила — камњем су она збита,
преко њих је — корак сваки — степенца каменита;
мада горе, у катуну, из Точила — к'о с арене —
сваки глас се дивно чује — кад из твојег грла крене.
Слушају те чобанице, разбирају р'јечи твоје,
Точилима док не минеш — црној шуми — пут осоје.
Р'јечи горе потулише, само одјек над њом траје,
тужи, тужи, Видосава — тебе слушај — милина је!
Прошлог љета — пјевала си — топио се снијег комски,
овог љета, са сузама — одјекује глас ти горски.
Чувај очи, не маглени — ма да разлог имаш црни,
освјеж' лице снијежницом — остатку се својем врни.
Стани, мало, Видосава — пиши сама, јадна била,
јер многа је мајка љетос — неког драгог изгубила.
С траговима она збори, заосталим по планини,
и пјесмама младалачким — што јој вију по лубини.
С камена се змија склања — кад те чује, губитнице,
отров туге док циједиш — осојама Љубаштице...
Чак и славуј кад те чује — како тужиш зелен-гором,
пропланима пробуђеним — запијева са зazorом;
и гробови — са Бјелеге — кад те чују — к'о да збор:
тужи, тужи, Видосава — да нас сузе разговоре.
Све ће трава заборави — меким њедром да утиша,
била радост, или туга, била мања, или — виша.
Тужи, тужи, и за оне — што не могу и не знају,
но, у себи, без истока — у безгласју — пропадају...

Краљска црква
(снимак Момчила Лабовића)

ПРОДАЈА ДРВА

Пет пута — улицом — горе и — доље,
к'о да вршемо жито, и ја — и коњић,
и — нико — за дрва — барем — да пита!
Позатварани прозори андријсвачки,
кашије заснијежене — мирују...
Шта да радим — куда с дрвима, како?
Да их рођаци оставим — најбоље бјеше,
платиће — када пензију прими?
Присјетих се — шта је отац рекао —
имајући такву могућност на уму:
Ако их, случајно, не могаднеш продати,
код оне куле их — не истоварај,
јер — ни прошли товар — платила није,
к'о што га никад, и — неће.
На моју срећу — не вратиш дрва —
у шестом кругу — без цјенкања — одоше.
И мени и коњу — прогрија сунце —
с олакшањем је фрктао — пушећи поздрвама.
У први сутон — вратисмо се у село,
ја — још са вратију, говорим:
За школу — капут да ми се купи!
Али, отац ме погледом пресијца:
А са чиме ћу порез да платим?
Притрпи се, још овог' пута.

Пролазила је зима, и — снијег се топио
заједно са мојом неиспуњеном жељом,
мој капут је, још увјек, тирио —
на некој од грана — тек пробуђене буквине,
а зиме су овдје — тако снијежне и — дуге...